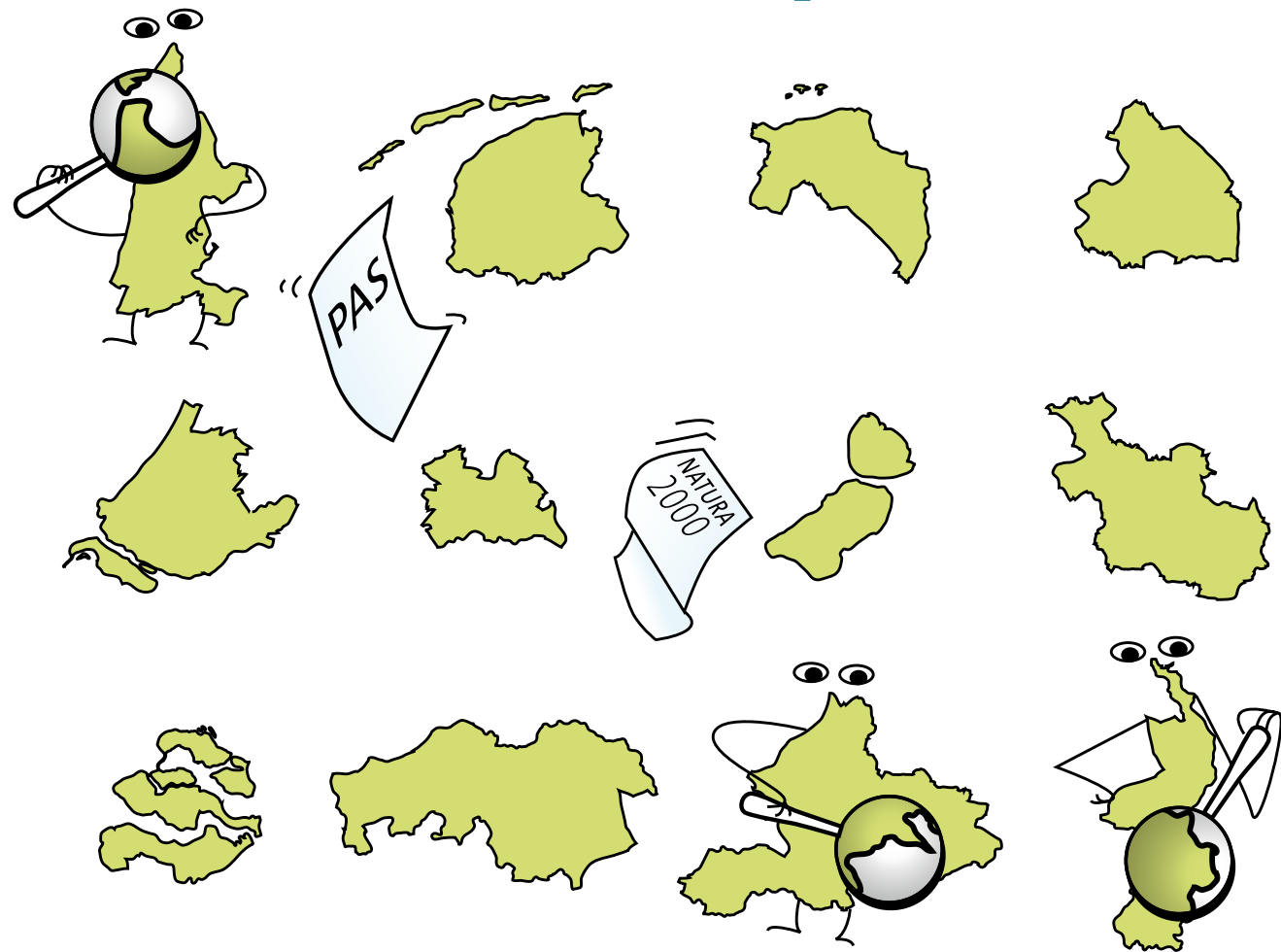

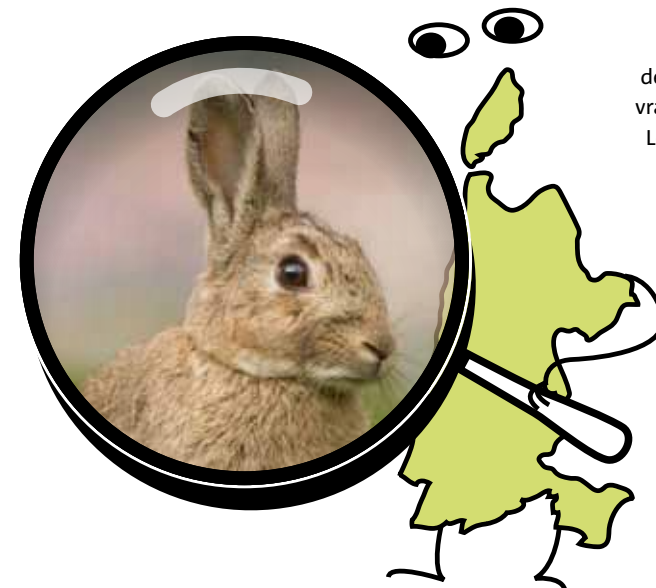
Onderzoek in de provincies

Sinds een aantal jaar zijn de provincies verantwoordelijk voor het natuurbeleid. Dat betekent niet alleen een eigen natuurvisie en natuurbeleid, maar ook dat de provincies kaders moeten hebben voor de terreinbeheerders, natuurplannen om de agrarische collectieven te beoordelen, Natura 2000-documenten moeten opstellen en natuurlijk de PAS organiseren. Dus moeten provincies voortdurend overleggen en onderhandelen met 'Europa' en het Rijk over haalbaarheid en uitvoerbaarheid van doelen, over geld, over monitoring en de uiteindelijke 'afrekening'. Dit vergt van de provincies steeds meer specialistische en ecologische kennis. Het OBN is daarvoor een bron van betrouwbare kennis, zeggen ze. We vroegen drie van de twaalf provincies hoe zij hun kennismanagement hebben georganiseerd.

Noord-Holland: Pleidooi voor een gezamenlijke kennisagenda

In de provincie Noord-Holland komen tenminste twee belangrijke natuurtypen voor: het duin- en kustgebied en het laagveengebied. Voor Mira Heesakkers en Ronald Louwman, beide van de sector groen, is het dan ook niet meer dan logisch dat hun provincie vertegenwoordigd is in de twee bijbehorende deskundigenteams. Beiden zitten daarnaast ook in IPO-werkgroepen waar ze proberen het belang van het OBN op de agenda te krijgen. Dat gaat steeds beter, maar veel provincies onderschatten nog de waarde van het OBN.

derzoekers en beheerders onderzoeksvragen formuleren en uitwerken."

Louwman: "Uiteraard blijft elke provincie verantwoordelijk voor het eigen beleid, maar het OBN biedt een structuur om samen na te denken over de onderzoeksvragen die leven. We zouden beter onze onderzoeksagenda's kunnen delen tussen de provincies zodat je weet van elkaar wat je op langere termijn wil, wat je doet en waarin je dus samen zou kunnen optrekken. Ik denk dat het niet zo zeer zit in de vraag of we het onderzoek samen moeten oppakken, maar meer waarom we als provincies onderzoek aan natuur zouden moeten doen. Daar is nog niet iedereen van overtuigd. Op andere terreinen, bijvoorbeeld het

gebruik van zonne-energie in wegen, doen wij als provincie ook onderzoek samen met wetenschappelijke instituten en bedrijfsleven. We weten nog niet of het iets oplevert, maar het zou heel mooi in onze beleidsvisie passen." Heesakkers: "Zelfs in de deskundigenteams is de positie van de provincies nog niet altijd vanzelfsprekend. De onderzoekers van ons team wilden graag een lange termijn onderzoeksagenda opstellen. Maar daarbij hadden ze nog niet vanzelf bedacht om die samen met de provincies op te stellen. Terwijl er inhoudelijk eigenlijk geen verschillen zijn tussen de focus van beleid, beheer en wetenschap. Maar het is blijkbaar niet vanzelfsprekend om de provincies daar bij te betrekken. Terwijl daar het toegepast en fundamenteel onderzoek en het OBN-netwerk alleen maar sterker van wordt"

Nice to know

Het pleidooi voor meer samenwerking en een gezamenlijke onderzoeksagenda, laat onverlet dat de provincie inmiddels al wel een eigen kennisagenda heeft opgesteld. Uit de PAS-analyses kwamen ongeveer 25 kennislacunes naar voren. Die zijn als PAS-maatregel opgenomen en daar wordt nu onderzoek aan gedaan. Een van die onderzoeken gaat over de konijnen in de Kennemerduinen. Konijnen zorgen voor extra dynamiek in de duinen maar de vraag is waarom in het ene gebied de konijnen wegblijven, ondanks het niet-voorkomen van de besmettelijke konijnenziekten. Heesakkers: "Ik moet nog wel een keer alle PAS-analyses goed doornemen omdat waarschijnlijk niet alle lacunes als maatregel staan geformuleerd. Dus misschien zijn er nog wel meer vragen dan er nu staan benoemd." Naast de PAS-vragen komen uiteraard nog regelmatig andere vragen naar boven die nader onderzoek behoeven. Om te beoordelen welk onderzoek wel en welk niet uitgevoerd moet worden, of waar de provincie al dan niet aan mee wil betalen, heeft de provincie een eigen ambtelijk afwegingskader opgesteld. "Daarmee kunnen we zelf beoordelen of iets in ons beleid past en of het iets kan opleveren voor de natuur. Anders is het alleen nice to know. Fundamenteel onderzoek gaat vaak veel te ver om als provincie aan bij te dragen."

IPO-werkgroepen

Mira Heesakkers zit in de IPO-werkgroep monitoring. "We hebben als provincies ongelooflijk veel onderzoek te doen en sinds het Natuurpact zijn wij voor de hele cyclus verantwoordelijk en kunnen we niet meer op het Rijk wachten. We moeten als provincies meedenken en laten horen wat wij op lange termijn willen weten. Dat doen we nu onvoldoende als provincies gezamenlijk. Bij de werkgroep monitoring is het niet gelukt om zo'n onderzoeksagenda te bespreken en bij de werkgroep natuurbeheer is het ondergesneeuwd in alle onderwerpen die daar aandacht nodig hebben. Het heeft er denk ik mee te maken dat we als provincies nog geen traditie hebben in het doen van onderzoek." Haar collega Ronald Louwman heeft een vergelijkbare ervaring in de Ambtelijke adviescommissie Vitaal platteland van het IPO. Hier komen de provinciale sectormanagers bij elkaar. "Ik merk dat het OBN binnen deze commissie nauwelijks bekend is. We zouden wat meer de bijzondere positie van het OBN moeten benadrukken zodat iedereen het op waarde kan schatten." De recente evaluatie van het OBN heeft volgens Louwman bijvoorbeeld duidelijk laten zien dat je zonder het OBN nooit zo snel de eerste PAS-maatregelen had kunnen nemen. En dat is niet alleen goed voor de natuur maar ook voor de andere kant, de economische ontwikkeling. Dat zouden de provincies, en dan niet alleen de natuursector, wat hem betreft toch wat beter moeten zien.

Scherp houden

Maar wat is de meerwaarde van het samen doen van onderzoek, al dan niet binnen het OBN? Heesakkers noemt het voorbeeld van recent uitgevoerd onderzoek naar een nieuwe methode van het monitoren van de Noordse woelmuis. Daar zat geen directe urgentie op dus was er tijd om daar met andere provincies een goed onderzoek voor op te zetten. OBN is volgens haar namelijk niet snel in de procedures, maar als je een onderzoek in het OBN kunt onderbrengen, weet je wel dat het kwaliteit heeft. Ook het konijnenonderzoek heeft een hele lange aanloop gehad, maar je weet wel dat er een goede uitvoerder komt, met begeleidingscommissie vanuit verschillende geledingen. "Als je dit soort onderzoek samen oppakt, houd je elkaar scherp en kun je vanuit meerdere provincies samen met on-

Provincie Gelderland: nog geen eigen onderzoeksagenda

Jaap Ex zit in het Deskundigenteam Rivierenland en werkt bij het Programma natuur en landschap waar hij verantwoordelijk is voor monitoring en rapportage. Wat hem betreft is er op het moment in de provincie Gelderland onvoldoende aandacht voor onderzoeksprogrammering. De provincie voert weliswaar regelmatig onderzoek uit, heel zinnig onderzoek, maar er zit wat Ex betreft te weinig lijn in. Rijkswaterstaat benaderde de provincie bijvoorbeeld of ze mee wilde doen aan een trekvisonderzoek in Natura 2000-gebied De Rijnstrangen. Ex: "Het gemeenschappelijk belang is er want de onderzoeksvraag sluit aan op het beheerplan en dus is het een gemeenschappelijk onderzoek geworden. En zo hebben we zelf vragen, worden we bevestigd door de buitenwacht, gevraagd door OBN, gevraagd door de PGO's en gevraagd door beleidsondersteunend onderzoek om input te leveren. Maar het lukt ons als provincie niet om daar eens een keer bij stil te staan en een afwegingskader te maken. Na de decentralisatie is dit een onderwerp dat we nog niet helemaal hebben doorgedacht. We lopen het risico dat we daarmee bepaalde kennisvragen uit de beheerplannen of PAS-analyses laten liggen. Bovendien is het zonder eigen heldere onderzoeksstrategie lastig om mee te denken in het OBN-circuit." Collega Marianne van der Veen: "Tegelijkertijd zijn de vragen van buiten wel een teken dat er echt een vraag is die niet alleen vanuit de provincie zelf komt. Je moet dus wel de flexibiliteit hebben om de vragen op te kunnen pakken. Dus ik zou zelf niet pleiten voor strakke kaders waarbinnen het onderzoek moet plaatsvinden. Dan timmer je alles dicht en het je geen ruimte meer voor nieuwe vragen die in de uitvoering naar boven komen."

Rollen

Een van de oorzaken voor een weinig heldere onderzoekslijn is volgens Ex dat lang niet altijd duidelijk is wie er verantwoordelijk is voor het uitvoeren van onderzoek. De provincie krijgt bijvoorbeeld steeds meer signalen van wetenschappers en beheerders dat de omschreven herstelmaatregelen in de schrale systemen en stuifzanden niet passend zijn. Maar welke maatregelen dan wel? "Bij de stuifzanden hebben wij de lead genomen omdat het ecosysteem zo dominant in Gelderland voorkomt. In het geval van de Natura 2000-gebieden is duidelijk dat de provincie een belang bij het onderzoek heeft, maar vaak is niet helder wanneer de provincie en wanneer de beheerder voor het onderzoek aan de lat staat. Het is noodzakelijk en interessant om de kennis te hebben maar wij hebben niet goed doorzocht wanneer wij wel of niet mee moeten doen." Maar waarom is het dan eigenlijk lastig om zo'n kennisagenda op te stellen? Ex: "Ik denk dat het niet zo zinvol is om alleen voor je eigen provincie zo'n agenda op te stellen. In het ideale geval zou je dat breder moeten oppakken en samen met andere partijen zoals beheerders, OBN, LNV, beleidonder-

Provincie Limburg: eigen onderzoek voor unieke natuurgebieden

Nadat de provincie Limburg de gebiedsanalyses had gemaakt voor de PAS-gebieden, bleek dat er nogal wat onbeantwoorde vragen waren die de uitvoering in de weg zouden kunnen staan. Om precies te zijn stonden er 75 vragen open. De provincie verdeelde ze in drie categorieën: monitoringsvragen, gebied-specifieke vragen en de meer fundamenteel ecologische vragen. Er werd een onderzoekscoördinator aangesteld en geld gereserveerd uit het provinciale PAS-budget. Drie jaar later zouden de meeste vragen opgelost moeten zijn, immers uiteindelijk doel is om tot uitvoering van de juiste maatregelen te komen. Dat gaat waarschijnlijk niet lukken dus is het programma met een vierde jaar verlengd. Het is voor het bestuur heel belangrijk dat we deze onderzoeksvragen op deze structurele manier oppakken, zegt Peter Röell, Senior Gebiedsontwikkeling bij het Cluster Natuur en Water. “De gedeputeerde wil niet na een paar jaar het gebied in moeten gaan om te vertellen dat we toch andere maatregelen moeten uitvoeren of omdat we nu niets gaan doen omdat we nog niet zeker zijn van de effectiviteit van maatregelen. Het opvullen van de kennisleemten maakt dus integraal onderdeel uit van de PAS in Limburg. We moeten deze kennisvragen oplossen en de nieuwe kennis kunnen gebruiken in de praktijk. En natuurlijk kan het zo zijn dat er tijdens de uitvoering nieuwe vragen naar boven komen, of dat we op bepaalde vragen geen sluitend antwoord hebben. Maar het provinciebestuur kan dan wel laten zien dat we gericht gewerkt hebben aan de kennisleemten. De mensen die in de gebieden wonen en werken weten dat ook: zij worden meegenomen in het proces van de Natura 2000-plannen en weten ook waar wij nu nog onderzoeken over uitvoeren. Het zijn dus geen losstaande onderzoeken, maar maken deel uit van het gebiedsproces.”

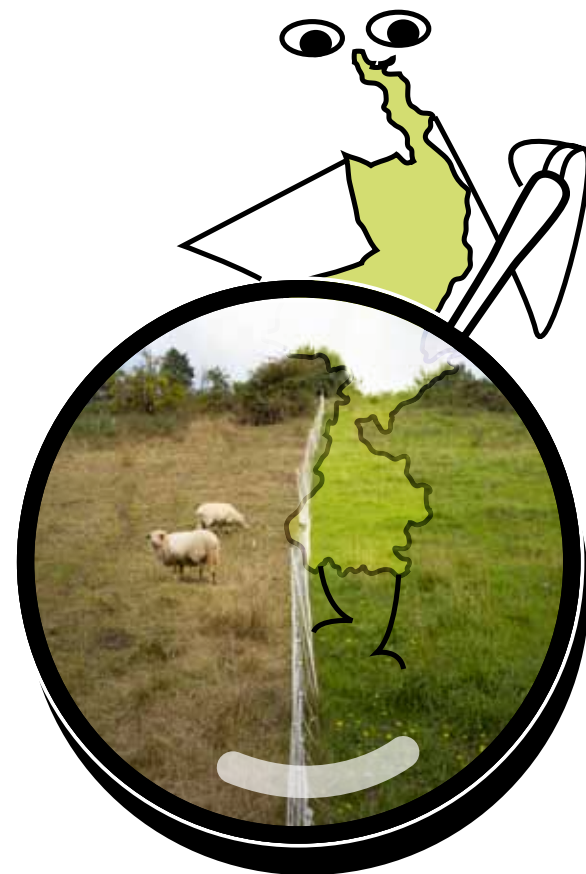
steunend onderzoek, kijken welke vragen er zijn om vervolgens af te spreken wie wat op pakt. Maar dat gesprek komt op de een of andere manier niet tot stand waardoor wij het hier in de provincie Gelderland ook niet oppakken.”

Net te weinig handvatten voor beleid

Ex zit zelf in het Deskundigenteam Rivierenland, zijn collega's in Cultuurlandschap en Droog zandland-schap. Waarom doe je dat eigenlijk als provincie? De onderzoeksresultaten staan toch ook altijd in de rapporten? “Dat klopt, maar de rapporten zijn niet altijd even toegankelijk. En voor mijzelf is de interactie met de andere teamleden belangrijk om zo samen met beheerders en onderzoekers de juiste vragen te kunnen stellen. Wij van beleid moeten er voor zorgen dat de dat de beleidsrelevante onderwerpen op de agenda komen. De rapporten worden in eerste instantie voor de beheerders geschreven en bevatten voor mij als beleidsmaker vaak net te weinig handvatten zodat ik er zelf iets mee kan. Dat zou wel beter kunnen, denk ik. Je ziet er nu toch veel de hand van wetenschappers in terwijl ik het belangrijk vind dat een rapport voor zowel beheerders als voor beleidsmakers bruikbaar moet zijn.”

Interprovinciale uitwisseling

Marianne van der Veen zit vanuit de provincie Gelderland in de IPO-werkgroep natuurbeleid die de evaluatie van het Natuurpact heeft begeleid. Een van de conclusies was dat provincies meer van elkaar kunnen leren en van elkaars ervaringen gebruik kunnen maken. “Daarom willen we nu een soort brede uitwisselagenda opstellen voor de werkgroepen natuurbeleid, natuurbeheer en natuurwetgeving. We willen de houding laten ontstaan dat we eerst bij de burens gaan kijken voordat we zelf iets gaan bedenken. De manier waarop we kennis gaan uitwisselen kan telkens anders zijn. Dat hoeft dus niet meteen een themadag te zijn. Je kunt bijvoorbeeld ook een wrap up maken van alle natuurvisies en dan de aanpak en inhoud vergelijken. Als daar heel concrete grotere vragen uitkomen, kunnen we kijken hoe we eventueel een verbinding met het OBN kunnen maken.”

ciestuur kan dan wel laten zien dat we gericht gewerkt hebben aan de kennisleemten. De mensen die in de gebieden wonen en werken weten dat ook: zij worden meegenomen in het proces van de Natura 2000-plannen en weten ook waar wij nu nog onderzoeken over uitvoeren. Het zijn dus geen losstaande onderzoeken, maar maken deel uit van het gebiedsproces.”

Niet meer ter discussie

Je zou je kunnen bediscussiëren of al deze vragen per se bij de provincie Limburg op het bordje liggen. Is de kennis niet bij andere provincies voorhanden of is het misschien ook niet een taak van bijvoorbeeld terreinbeheerders of waterbeheerders? Guido Verschoor: “Voor Limburg is dat eerste niet zo aan de orde omdat de meeste vragen om specifiek Zuid-Limburgse habitattypen gaat, zoals: kalkmoeras, kalktufbronnen, hellingbossen en bossen op het vuursteeneluvium en hellinggraslanden. Voor het eerste type waren we op zoek naar systeemkenmerken van het habitatype om daarmee kansrijke locaties voor behoud, herstel en ontwikkeling te kunnen lokaliseren. Voor de kalktufbronnen wilden we heel concreet weten wat een hanteerbare drempelwaarde is voor nitraat in het bronwater. Voor de habitattypen in de hellingbossen wordt onder meer gekeken naar praktische oplossingen om de afstroom van voedingsstoffen van bovengeslagen gronden naar deze bossen te voorkomen en naar meer inzicht in de omvang van de problematiek.” “Deze onderzoeken hebben we deels door het OBN kunnen laten uitvoeren en deels onder de OBN-vlag uitgevoerd omdat je daarmee een kwaliteitskeurmerk hebt en de inhoud niet meer ter discussie hoeft te staan. Zonder OBN-stempel moet je toch nog een keer naar het OBN of het ministerie om te vragen of ze het eens zijn met de onderzoeksbevindingen. Onze ervaring is dat de gedeputeerde de onderzoeksrapporten ook gebruikt in discussies met de streek. Het lukt daardoor om over moeilijke ecologische vraagstukken een heel goed gesprek met de bewoners te voeren”, vult Röell aan.

Monitoring zeggekorfslak

De provincie heeft besloten om de kleinere locatie-specifieke onderzoeken zelf uit te voeren of er afspraken over te maken met de betreffende terreinbeheerders. Verschoor: “Dan passen we een dergelijk onderzoek in een jaarlijkse afsprakenronde die we met de terreinbeheerders maken. Dit soort onderzoek zit heel dicht tegen de uitvoering aan. Wat zijn bijvoorbeeld waar en hoe diep moeten we plagen om voldoende kans op het herstel van een beschermd graslandtype te krijgen. Dat moet je weten voordat je effectieve maatregelen kunt nemen. Maar als de beheerder het antwoord op kaart heeft, kan hij vaak meteen aan de gang dus is het net zo gemakkelijk dat de beheerder dat onderzoek zelf uitvoert.”

Tenslotte is er de categorie monitoring als onderdeel van de onderzoeksprogrammering. Röell: “Als je de nationale monitoringsprotocollen allemaal netjes uitvoert, dan missen wij nog steeds de trends van een aantal belangrijke soorten, zoals de zeggekorfslak. Dat bleek al bij het opstellen van de

gebiedsanalyses dus hebben we daar speciaal geld voor gereserveerd.”

Uitbreidingsdoelen

Met de PAS-gebieden is de provincie inmiddels flink op streek, maar de beheerplannen voor de niet-stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden zijn nog niet af. Wellicht dat daar ook weer vragen uit voortkomen die extra aandacht behoeven. Röell denkt dat een belangrijke vraag daarin wordt hoe je uitbreidingsdoelen kunt realiseren. “We weten vaak redelijk goed hoe je een habitatype of -type in stand kan houden, maar over echte uitbreiding weten we nog helemaal niet zo veel. Dus daar zou uiteindelijk ook nog wel weer eens een soort onderzoeksagenda uit voort kunnen vloeien. Een vraag die op ons af gaat komen is wat we moeten doen als we de grens van de intensiteit aan maatregelen hebben bereikt, maar de ecologische doelen nog niet. Wat doen we dan? Of: wanneer is een habitatype in een duurzame of robuuste staat van instandhouding gebracht?”

Maar dit zijn onderwerpen waar andere provincies mee te maken krijgen, net als voor zoveel andere onderwerpen. Zo hebben de provincies Gelderland, Utrecht en Overijssel een onderzoek laten uitvoeren naar de juridische aspecten van de gunstige staat van instandhouding. Een onderwerp dat alle provincies aangaat. Röell weet dat het efficiënter zou zijn is als je dit soort zaken samen oppakt. Maar zijn ervaring is dat dit lastig lukt met alle provincies tegelijk. “We hebben het al wel eens geprobeerd, maar omdat we het misschien meteen te groot wilden maken, zakten de energie er uit weg en zijn we er mee gestopt. Het leek ons in ieder geval slimmer en sneller om deze onderwerpen gewoon zelf op te pakken.”

Provinciale vertegenwoordiging in deskundigenteams

Laagveen en zeekei

Frank Bos, *Provincie Utrecht*
Piet Bremer, *Provincie Overijssel*
Edwin van Hooff, *Provincie Groningen*
Jacco Maissan, *Provincie Flevoland*
Marion Pross, *Provincie Zeeland*
Robbert de Ridder, *Provincie Noord-Holland*

Beekdallandschappen

Renee Bekker, *BIJ12*
Rients Hofstra, *Provincie Drenthe*

Cultuurlandschap

Joost van Kuijk, *Provincie Gelderland*
Meinte Engelmoer, *Provincie Friesland*

Droog zandlandschap

Wiel Poelmans, *Provincie Noord-Brabant*
Robbert Wolf, *Provincie Gelderland*

Duin en kustlandschap

Mira Heesakkers, *Provincie Noord Holland*

Heuvellandschap

Guido Verschoor, *Provincie Limburg*

Nat zandlandschap

Johan Medenblik, *Provincie Fryslân*
Thomas de Meij, *Provincie Overijssel*
Wiel Poelmans, *Provincie Noord-Brabant*

Rivierenlandschap

Kees Buddingh, *Provincie Gelderland*
Jaap Ex, *Provincie Gelderland*

Expertisegroep Fauna

Jaap van der Linden, *Provincie Noord-Brabant*

Financiering OBN-onderzoek door de drie besproken provincies

Provincie Limburg:

- Bufferstroken rond N2000 gebieden in het heuvelland. 75% betaald door provincie, 25% door OBN.
- Onderzoek naar hellingmoerassen, afgerond in 2012, maar verlengd in 2016 met financiering provincie
- Onderzoek naar kalktufbronnen
- Onderzoek naar veldbies-beuken bossen
- Onderzoek lijnvormige elementen
- Onderzoeken in Jaarplan 2018 over diepe insnijding beken en heischrale graslanden in het Heuvelland
- Symposium 2013 over beheer hellingbossen, op het gouvernement in Maastricht

Provincie Noord-Holland:

- Onderzoek naar verstuivingsmaatregelen in duinen
- Onderzoek naar herstel konijnenpopulaties in de duinen
- Uitbreiding van experimenten in lopend OBN onderzoek naar herstelmaatregel bevoeiing van trilvenen
- Zet aflopend OBN onderzoek naar verbrokking eigenstandig voort
- Meebetaald aan beheeradvies over inzet verstuiving als pas-maatregel op Texel

Provincie Gelderland:

- Uitbereiding van steenmeelexperimente droge bossen op de Veluwe
- Onderzoek naar ontwikkeling stuifzanden en herstelmaatregelen Veluwe, in juni landelijke workshop.
- Samen met DT DZ bijeenkomst over Zwarte specht
- Onderzoek naar verbetering leefgebied voor Natura 2000-soorten Veluwe
- Onderzoek van RWS naar larven van Natura 2000-soorten rivier- en zeepril langs de Waal.
- Voornemens om bij te dragen aan ooibos onderzoek Rivierenlandschap in 2018

De OBN-nieuwsbrief is een uitgave van de VBNE.

Een pdf-versie vindt u op www.natuurkennis.nl.

Redactie: Geert van Duinhoven, Mark Brunsveld, Wim Wiersinga

Redactie-adres: VBNE, Princenhof Park 9, 3972 NG Driebergen, info@vbne.nl

Lay-out: Aukje Gorter

Druk: Senefelder Misset, Doetinchem